

DOI: 10.52335/dvqigjykkf52

Polska w Unii Europejskiej – od stowarzyszenia do piętnastoletniego członkostwa. Monografia jubileuszowa dedykowana Profesor Elżbiecie Kaweckiej-Wyrzykowskiej, pod redakcją naukową A.A. Ambroziaka i A.D. Szypulewskiej-Porczyńskiej, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2020, s. 644.

Jest dobrym obyczajem akademickim, gdy pracownicy, wychowankowie profesorów zbliżających się do wieku emerytalnego, wyrażają swoje uznanie i wdzięczność swoim mistrzom za opiekę naukową oraz pomoc w profilowaniu i realizacji ścieżki awansowej, przygotowując dedykowaną monografię. Wzorcowym przykładem starannie opracowanej i wydanej książki poświęconej dorobkowi i osiągnięciom naukowym, dydaktycznym, organizacyjnym, a także pozycji w środowisku akademickim w Polsce i za granicą jest właśnie ta, o której mamy zaszczyt i przyjemność pisać. Pani Profesor Elżbieta Kawecka-Wyrzykowska posiada pionierski i obszerny dorobek publikacyjny w dziedzinie integracji europejskiej, obejmujący szeroki zakres zagadnień ekonomii integracji i funkcjonowania Unii Europejskiej. Aktywność naukowo-dydaktyczna Pani Profesor jest imponująca, czego wymownym świadectwem jest liczba i wartość publikacji, w tym podręczników, liczba wypromowanych doktorów, organizowane konferencje i uczestnictwo w radach naukowych konferencji, jak też wygłaszane referaty. Te wyraźnie mierzalne osiągnięcia zdecydowały o przyznaniu Pani Profesor nie tylko wielu nagród i ważnych odznaczeń, lecz także zdobyciu pozycji autorytetu naukowego w środowisku akademickim. Nie możemy pominąć ważnych cech charakteryzujących Panią Profesor jako człowieka, takich jak skromność, szacunek wobec innych i gotowość do dyskusji w przypadku zaistnienia potrzeby koleżeńskiejskiej konsultacji. Etapem aktywności Pani Profesor, w pewnym sensie zwieńczającym Jej sukcesy w pracy jako nauczyciela akademickiego, było pełnienie funkcji prorektora SGH oraz zaangażowanie na rzecz promocji i poprawy pozycji uczelni w badaniach i współpracy międzynarodowej.

Na treść monografii składają się: wprowadzenie i życiorys Pani Profesor autorstwa redaktorów naukowych monografii, wykaz ważniejszych publikacji, listy gratulacyjne od Rektora SGH dr. hab. Marka Rockiego prof. SGH i Dziekana Kolegium Gospodarki Światowej prof. dr hab. Marzenny Anny Weresy, 34 prace autorów reprezentujących specjalizację naukowo-dydaktyczną Jubilatki, zaproszonych do udziału w dedykowanej Jej książce, którą zamyka kilka fotografii ilustrujących zaledwie wybrane chwile z twórczego życia naukowego i podróży Pani Profesor. Zasadniczą część monografii stanowią prace znanych i współpracujących z Panią Profesor przedstawicieli środowisk akademickich z całej Polski oraz kilku reprezentantów naszego kraju w instytucjach Unii Europejskiej. W spisie treści i w książce w poz. 22 została podana informacja o śmierci prof. dr. hab. Andrzeja Stępnika 19 grudnia 2019 r. w USA, z podkreśleniem Jego zasług w organizowaniu badań nad integracją europejską i współpracy Uniwersytetu Gdańskiego z Komisją Europejską.

Charakteryzując merytoryczną część książki, można zauważyć, że prawie wszystkie prace są tematycznie związane z jej tytułem, niemniej ich autorzy odnoszą się do różnych aspektów członkostwa Polski w Unii Europejskiej bądź zajmują się wybranymi sferami

funkcjonowania i polityki całej Unii, a także jej pozycją i polityką w wymiarze globalnym. Jedną z prac wydaje się pozostawać poza tematyką monografii, ponieważ dotyczy wojny celnej między Stanami Zjednoczonymi a Chinami i jej konsekwencji. Zapoznanie się z tekstem pozwala odnaleźć wątek wiążący analizę skutków wzrostu ceł w stosunkach bilateralnych obu krajów z resztą świata, w tym UE i Polską. Autor prezentuje symulacje ilustrujące możliwość dalszego wzrostu ceł w przypadku eskalacji protekcjonizmu w skali globalnej oraz bardziej korzystną sytuację UE w warunkach wolnego handlu na rynku wewnętrznym ugrupowania. Biorąc pod uwagę możliwości zmian w polityce handlowej USA po wyborach prezydenckich, ryzyko wojny celnej zasadniczo się zmniejszyło (por. J.J. Michałek, s. 251–276).

Pozostałe prace, których przedmiotem są problemy, polityka i wyzwania w wymiarze całego ugrupowania dotyczą: 1) *Włączenia do prawa Unii Europejskiej traktatu ustanawiającego Europejski Mechanizm Stabilności i spójności ustrojowej UE* (J. Barcz), 2) *Europy wartości i skutków brexitu w opinii społecznej w krajach Unii Europejskiej* (J. Biskup), 3) *Europy w czasach niepewności i zmian* (M. Grela), 4) *Wspólnej polityki handlowej wobec aktualnych wyzwań* (E. Kaliszuk), 5) *Wspólnego budżetu dla strefy euro* (D.K. Rosati), 6) *Głównych kierunków polityki handlowej Unii Europejskiej w nowym cyklu instytucjonalnym* (E. Synowiec), 7) *Przestrzennych aspektów polityki Unii Europejskiej* (J. Szlachta), 8) *Edukacji europejskiej a procesów rozszerzenia i budowy Unii Europejskiej* (J. Truszczyński), 9) *Strefy Wolnego Handlu Australia – Unia Europejska [A-UEFTA]* (K. Żołądkiewicz, R. Orłowska) 10) *Budżetu ogólnego Unii Europejskiej w 2020 r.: co z niego można wyczytać o przyszłości UE?* (K. Żukrowska).

Z punktu widzenia zakresu tematycznego określonego w tytule monografii i perspektyw rozwoju Polski jako kraju członkowskiego UE większy związek merytoryczny z pierwszoplanowym przedmiotem analiz mają prace poświęcone priorytetowym sferom polityki Unii, do których należą: polityka handlowa, budżetowa i przestrzenna. Autorki prac o polityce handlowej wskazały na potrzebę jej dostosowania do nowych uwarunkowań w skali globalnej i regionalnej, czyli zmian w układzie sił i kryzysu w wielostronnym systemie handlu. E. Kaliszuk i E. Synowiec posiadają duży dorobek w swojej specjalizacji, którą jest polityka handlowa Unii. Zmieniająca się sytuacja i skutki pandemii COVID-19 stawiają przed UE nowe wyzwania i potrzebę aktywnego uczestnictwa w reformowaniu multilateralnych zasad handlu międzynarodowego. Istotnym uzupełnieniem dwóch prac dotyczących polityki handlowej na poziomie UE jest analiza regionalizmu handlowego, w tym zwłaszcza tworzenia strefy wolnego handlu między Australią i Unią Europejską, z koncentracją uwagi na motywach, korzyściach i tematach negocjacyjnych (K. Żołądkiewicz i R. Orłowska). Od powstania Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej jednym z warunków efektywnego funkcjonowania wspólnego rynku, a następnie unii walutowej, jest spójność gospodarcza obszaru integrującego się ugrupowania. Łagodzenie dysproporcji między słabiej i lepiej rozwiniętymi regionami stało się priorytetowym celem polityki spójności realizowanej na poziomie Unii, która zyskiwała na znaczeniu w miarę przyjmowania nowych krajów członkowskich. Autor pracy *Przestrzenne aspekty polityki Unii Europejskiej* (J. Szlachta) analizuje doświadczenia UE, pokazując ewolucję polityki spójności i jej skutki oraz znaczenie w rozwoju społeczno-gospodarczym Unii i krajów członkowskich. Najbardziej interesującymi wątkami tego tekstu są: aktualne wyzwania wymagające uwzględnienia w bieżącej i perspektywicznej polityce przestrzennej UE, refleksje autorskie, liczne wnioski dotyczące polityki spójności w najbliższej dekadzie i w kolejnych latach oraz wskazanie potrzeby zabezpieczania interesów Polski.

Przedmiotem dwóch opracowań jest budżet Unii Europejskiej, chociaż autorzy rozważają to zagadnienie w innym ujęciu. K. Żukrowska analizuje budżet ogólny UE w 2020 r.

i stara się odpowiedzieć na pytanie: dlaczego można go uznać za przełomowy? Wskazuje na zmianę priorytetów w polityce Unii, a za największe wyzwania uważa: zasadniczą zmianę struktury źródeł energii prowadzącą do wzrostu udziału surowców odnawialnych i nisko emisyjnych (Zielona Europa) oraz stworzenie warunków do rozwoju edukacji, badań i infrastruktury elektronicznej, w tym odpowiednich zabezpieczeń przed cyberatakami, zorientowanymi na wykradanie danych i niszczenie potencjału cyfrowego Unii. Autorka skoncentrowała uwagę na szczegółowym opisie sześciu priorytetów i celów zawartych w Wieloletnich Ramach Finansowych na lata 2021–2027. Odnosi się również do najważniejszego problemu, z którym Unia musi się „zmierzyć”, czyli z decyzją dotyczącą pogłębiania integracji, co wiąże się również z kontynuacją rozszerzania wspólnego obszaru walutowego i ewentualnie większej centralizacji polityki w UGiW. Aktualna sytuacja pandemiczna nie sprzyja podejmowaniu takich decyzji, a władze krajów członkowskich skupiają się na opanowywaniu rozprzestrzeniania się COVID-19 i ratowaniu gospodarek, udzielając wsparcia finansowego podtrzymującego aktywność gospodarczą. Budżetem zajmuje się również D. Rosati, ale chodzi w tym przypadku o wspólny budżet dla strefy euro. Ta koncepcja jest wskazaniem kierunku pogłębiania integracji. Nie jest ona nowa, niemniej po decyzji ministrów finansów Eurogrupy (9 października 2019 r.) o utworzeniu odrębnego budżetu dla strefy euro nabiera bardziej realnego znaczenia. Zakres finansowania w projekcie Parlamentu Europejskiego na poziomie strefy euro jest ograniczony, ale wydaje się dostosowany do możliwości osiągnięcia kompromisu i poparcia programu wzmocnienia zarządzania opartego na „małych krokach”. Takie rozwiązanie nie stanowi radykalnej centralizacji kompetencji fiskalno-budżetowych i pozostawia w dużym zakresie ich realizację w krajach członkowskich. Wspólny budżet od wielu lat jest traktowany jako zasadniczy warunek przetrwania strefy euro, ale równocześnie ma tylu zwolenników, co przeciwników. Dlatego głos w dyskusji autora posiadającego nie tylko wyróżniający się dorobek w dziedzinie ekonomii integracji europejskiej, lecz także duże doświadczenie praktyczne ma wyjątkową wartość jako analiza krytyczna – wskazująca wady i zalety trzech głównych zadań planowanego wspólnego budżetu. Autor ocenia budżet w aspekcie realizacji jego funkcji jako instrumentu wspierającego reformy strukturalne, neutralizującego skutki szoków asymetrycznych i absorbującego szoki symetryczne. Jego stanowisko w sprawie utworzenia wspólnego budżetu strefy euro według pomysłu Eurogrupy jest krytyczne i dobrze uzasadnione. Niemniej ważnym celem tych zastrzeżeń jest podkreślenie potrzeby wprowadzania rozwiązań zapewniających pogłębienie integracji i dążenie do unii fiskalnej. Zagadnieniem zaakcentowanym w podsumowaniu jest przedstawienie skutków utworzenia Instrumentu Budżetowego dla Konwergencji i Konkurencyjności (*Budgetary Instrument for Convergence and Competitiveness – BICC*) dla Polski. BICC stanowi jasny sygnał, że środki finansowe będą w większym stopniu koncentrowane w budżecie strefy euro, co dla krajów pozostających poza obszarem wspólnej waluty może oznaczać ograniczenie możliwości ich pozyskiwania.

W kontekście przyszłości strefy euro i spójności całej Unii Europejskiej cennym uzupełnieniem tekstu D. Rosatiego jest praca J. Barcza, specjalizującego się w prawie UE, autora wielu publikacji, w tym podręczników dla studentów. Zgodnie z tytułem przedmiotem tej pracy jest włączenie do prawa Unii Europejskiej traktatu ustanawiającego Europejski Mechanizm Stabilności, rozpatrywane w ścisłym związku z tworzeniem nowych aktów prawnych, takich jak: Traktat o Unii Fiskalnej (TUF), oraz podstaw prawnych w celu wprowadzenia instrumentu budżetowego (BICC), wspólnego mechanizmu ochronnego umożliwiającego finalizację unii bankowej. Konsolidacja i spójność prawa UE są warunkiem przeprowadzenia reformy UGiW i zachowania spójności ustrojowej całego ugrupowania (UE). Przedstawienie meandrów prawnych ułatwia zrozumienie i trud-

ności w osiąganiu kompromisów, ponieważ państwa członkowskie obawiają się włączenia treści odrębnych traktatów (TEMS i TUF) do prawa UE. Autor zwraca również uwagę, że brak spójności ustrojowej ugrupowania zwiększa ryzyko nie tyle fragmentacji Unii, co marginalizacji krajów, które nie przyjmą wspólnej waluty.

Zdecydowana większość autorów prac podjęła tematykę bezpośrednio związaną z tytułem monografii. Niemniej ich przedmiotem są różne aspekty członkostwa Polski w Unii Europejskiej i cechuje je duże zróżnicowanie pod względem objętości, ujęcia przedmiotu, celu i zasad analizy zagadnień. Niektóre mają charakter osobistych refleksji autorów wynikających z ich doświadczeń akademickich, pracy eksperckiej i w instytucjach UE bądź reprezentowania Polski w negocjacjach (A. Budnikowski, D. Hubner, E. Oziewicz, J. Pietras, R. Stawarska).

Historyczne wprowadzenie do analiz bieżących problemów Unii stanowi praca B. Muchy-Leszko, w której autorka nawiązała do idei *Pan-Europy* Coudenhove-Kalergiego, kontynuatorów jego dzieła pracujących na rzecz federalizacji Europy (A. Spinello i J. Monneta), w tym w szczególności polskiego rządu na emigracji w Londynie (*Polskie inicjatywy na tle ogólnoeuropejskiej aktywności zjednoczeniowej w okresie budowania ideologicznych i instytucjonalnych podstaw wspólnej Europy*). Wydobyty z głębokich archiwów plan Władysława Sikorskiego i dowody aktywności J. Retingera w otoczeniu europejskich federalistów w czasie II wojny światowej i w drugiej połowie lat 40. są świadectwem znaczącego wkładu Polaków w tworzenie fundamentów Unii Europejskiej. Mało znane jest zaangażowanie J. Retingera w przygotowanie i przebieg dyskusji na Kongresie Federalistów w Hadze w 1948 r.

Stosując kryterium tematyczne, można uporządkować prace ekonomiczne następująco: 1) analizy makroekonomiczne (5), 2) analizy konkurencyjności i handlu zagranicznego Polski (4), 3) prace o usuwaniu barier w ramach wspólnego rynku (3), 4) prace o tematyce regionalnej i finansowaniu z funduszy UE (3). Autorami analiz makroekonomicznych są: H. Tendera-Właszczuk, J. Kundera, Z. Wysokińska, J. Witkowska i A. Zielińska-Głębocka. Najszerzej efekty członkostwa Polski w UE zostały zaprezentowane w pracy H. Tendery-Właszczuk (*Nadzieje, obawy i realia z perspektywy 15 lat członkostwa Polski w Unii Europejskiej*). Jest to analiza retrospektywna obejmująca: przedakcesyjny okres współpracy, z podkreśleniem luki rozwojowej i efektów procesu „doganiania” w warunkach członkostwa Polski w UE. W celu potwierdzenia wniosków autorka zastosowała syntetyczne mierniki odzwierciedlające zmniejszanie dystansu rozwojowego Polski w ramach Unii i wobec najwyżej rozwiniętych krajów członkowskich (analiza skupień). Wyniki tej analizy pozytywnie weryfikują hipotezę, że regionalna integracja daje szansę krajom słabiej rozwiniętym przyspieszenia tempa wzrostu gospodarczego i awansu cywilizacyjnego. Drugą pracą, w której autor (J. Kundera) podjął się oceny makroekonomicznych efektów 15 lat członkostwa Polski w UE, jest obszerna analiza korzyści wynikających z: przystąpienia do wspólnego rynku i wolnego handlu, korzyści i kosztów przepływu czynników produkcji między Polską a krajami członkowskimi, korzyści z polityki strukturalnej (regionalnej i rolnej). Wyniki analizy we wskazanych obszarach posłużyły autorowi do całościowego ujęcia korzyści, czyli uzyskania wyższego tempa wzrostu PKB i poprawy pozycji gospodarczej w Unii. Wniosek podsumowujący analizę jest zgodny z przedstawionym wcześniej przez H. Tenderę-Właszczuk.

Autorki trzech kolejnych analiz oceniły korzyści z członkostwa Polski w UE w wybranych obszarach gospodarki. Z. Wysokińska (*Wybrane ekonomiczne efekty członkostwa Polski w Unii Europejskiej*) zastosowała podobne ujęcie korzyści jak J. Kundera, wskazując główne czynniki dynamizujące tempo wzrostu gospodarczego i zmiany strukturalne. Wymieniła je w następującej kolejności: napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich,

wzrost dynamiki obrotów handlowych z zagranicą (zwłaszcza z krajami partnerskimi) i pomoc pozyskiwana z funduszy przedakcesyjnych i strukturalnych. Autorka zwróciła również uwagę na koszty liberalizacji handlu, polegające na upadku wielu niekonkurencyjnych firm i wzroście bezrobocia. W końcowej części opracowania zostały przedstawione ekonomiczne efekty liberalizacji handlu w ramach UE i WTO – wzrost i poprawa struktury eksportu, a zwłaszcza wzrost pozycji Polski w globalnych rankingach konkurencyjności. J. Witkowska (*Polska w Unii Europejskiej – przepływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych*) kontynuuje swoje wieloletnie zainteresowania badawcze i przedstawia opracowanie, które obejmuje: zasady przepływu kapitału w Unii Europejskiej, opis etapów liberalizacji przepływu kapitału, w tym ZIB w ramach Wspólnot Europejskich/UE (ze wskazaniem okresów przejściowych) oraz analizę przepływów ZIB z UE do Polski i z Polski do UE. W końcowej części opracowania autorka podkreśla znaczący udział podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w zatrudnieniu ogółem w Polsce i w wymianie handlowej z zagranicą. Interesująca jest konstatacja, że „przypadek Polski potwierdza tezę, iż w integrującym się obszarze ujawnia się efekt poszukiwania przez inwestorów zagranicznych optimum lokalizacyjnego” (s. 513). Oryginalnie sformułowała swoje zadanie badawcze A. Zielińska-Głębocka (*Próba konceptualizacji problemu kształtowania równowagi zewnętrznej polskiej gospodarki w warunkach integracji z Unią Europejską*). Podstawą konceptualizacji są handlowe i finansowe powiązania polskiej gospodarki z otoczeniem zewnętrznym oraz związane z nimi ryzyko powstawania i akumulacji nierównowag makroekonomicznych oraz zróżnicowania konkurencyjności krajów uczestniczących w wymianie handlowej. Autorka wykorzystuje w analizie instrumenty kontroli równowagi zewnętrznej określone przez Komisję Europejską w procedurze nadzoru (*Macroeconomic Imbalance Procedure*): saldo rachunku obrotów bieżących w relacji do PKB, międzynarodową pozycję inwestycyjną netto w relacji do PKB, realny efektywny kurs walutowy, udział w rynkach eksportowych, nominalne jednostkowe koszty pracy. Wskazała pięć kluczowych zjawisk, które kształtowały sytuację w sferze równowagi zewnętrznej Polski w okresie transformacji systemowej i integracji z UE. Według autorki sytuacja w wymienionych obszarach stosunków zewnętrznych, objętych procedurą kontroli w ramach MIP, rozwijała się w warunkach kształtowanych przez: 1) integrację z rynkiem wewnętrznym UE i napływ środków z funduszy europejskich, 2) mechanizm płynnego kursu złotego, 3) wspieranie napływu ZIB, 4) zmianę zasad polityki pieniężnej, oparcie jej na niezależności banku centralnego i formule bezpośredniego celu inflacyjnego, 5) ograniczenie autonomii w polityce budżetowej i wprowadzenie reguły hamującej nadmierny wzrost wydatków budżetowych finansowanych z oszczędności zagranicznych. Konceptualizacja głównych czynników, które ukształtowały sytuację Polski w sferze bieżącej równowagi zewnętrznej, została oparta głównie na uwarunkowaniach wymienionych w pkt. 1 (s. 527–540) i pkt. 3 (s. 540–544). Nie kwestionując daleko idącej koncentracji uwagi na uwarunkowaniach i efektach integracji Polski z rynkiem UE, w tym na uczestnictwie w globalnych łańcuchach wartości i związanych z nim korzyściach, mamy poczucie braku większego otwarcia autorki na perspektywiczne problemy wynikające z potrzeby wzmocnienia pozycji Polski w Unii i ożywienia dyskusji dotyczącej przyjęcia euro. Mamy też wątpliwość co do przypisania Polsce cech małej otwartej gospodarki. Niemniej powyższe uwagi nie obniżają wysokiej naukowej wartości pracy, która inspirowała do dyskusji.

Z analiz makroekonomicznych wynika, że podstawowym źródłem korzyści z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej jest wzrost eksportu i dokonujące się zmiany w jego strukturze w kierunku większego znaczenia produktów o wyższym stopniu przetworzenia. W grupie opracowań, których autorzy oceniają konkurencyjność, wyniki w handlu zagranicznym Polski i udział w globalnych łańcuchach wartości, znajdują się: 1. *Ku zrów-*

noważonej konkurencyjności państw z Europy Środkowej i Wschodniej należących do Unii Europejskiej (M.A. Weresy), 2. *Internacjonalizacja a konkurencyjność polskich regionów szczebla NUTS2* (K. Gawlikowskiej-Hueckel), 3. *Główne tendencje i zmiany w handlu zagranicznym Polski po akcesji do Unii Europejskiej* (E. Molendowskiego), 4. *Polska w globalnych łańcuchach wartości w okresie członkostwa w Unii Europejskiej* (Ł. Ambroziaka i M. Błaszczuk-Zawiły).

Opracowanie dobrze wpisujące się w aktualny kierunek badań i dyskusji nad konkurencyjnością przedstawiła M. Weres. Uwzględniając założenia nowej strategii UE na lata 2020–2030 (*W kierunku zrównoważonej Europy 2030*), autorka ocenia szanse krajów EŚW w jej realizacji. W tym celu została zbadana pozycja konkurencyjna 11 krajów EŚW w okresie 2010–2018 na podstawie koncepcji konkurencyjności zrównoważonej, obejmującej wskaźniki wzrostu gospodarczego, rozwoju społecznego i zrównoważenia środowiska naturalnego. Analiza jest oparta na jasno sformułowanych pytaniach badawczych, starannie dobranych miernikach konkurencyjności zrównoważonej i pogłębionej interpretacji zaprezentowanych danych liczbowych i wskaźników. W zakończeniu zostały przedstawione odpowiedzi na pytania badawcze, z których wynika, że w krajach EŚW nastąpiła znacząca poprawa pozycji konkurencyjnej mierzonej wskaźnikami ekonomicznymi i wskaźnikami rozwoju społecznego, natomiast istnieje potrzeba poprawy wskaźników zrównoważenia ekologicznego. Autorką kolejnej pracy poświęconej zagadnieniu konkurencyjności – w tym przypadku konkurencyjności regionów – jest K. Gawlikowska-Hueckel. W założeniach analizy wykorzystano definicję konkurencyjności regionów stosowaną w polityce spójności. Autorka zwróciła uwagę, że regionalny indeks konkurencyjności charakteryzuje polskie województwa jako nisko konkurencyjne. Niemniej głównym celem badawczym jest zależność między członkostwem Polski w UE a stopniem internacjonalizacji regionów NUTS2. W jego realizacji autorka posłużyła się metodą J.M. Veta, który podzielił regiony na trzy grupy (produkcyjne, rosnących przychodów oraz centra wiedzy), charakteryzujące się różną wielkością PKB *per capita* i innym stopniem umiędzynarodowienia. Z badania wynika, że w polskich regionach NUTS2 istnieje korelacja między wielkością PKB a wolumenem eksportu oraz między PKB a udziałami województw w eksporcie. Według koncepcji de Veta Polska została zakwalifikowana do regionów produkcyjnych, w których eksport jest głównie rezultatem aktywności podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego.

Celem analizy wyników w handlu zagranicznym Polski E. Molendowskiego jest weryfikacja hipotezy, według której członkostwo w UE zmieniło warunki wymiany handlowej Polski z UE-15 i z UE-10 oraz miały one istotny wpływ na dynamikę i strukturę obrotów towarowych w obu obszarach handlu. Przedmiotem analizy jest również saldo obrotów handlowych, które pokazuje, że jedyną grupą krajów, z którymi Polska osiągała rosnące nadwyżki w wymianie, była UE-10. Niemniej drugim ważnym osiągnięciem jest poprawa salda bilansu handlowego z UE-15 od 2014 r. (uzyskanie nadwyżek). Autor zwraca uwagę na znaczący wpływ na zmiany strukturalne w wymianie handlowej efektów zracji i przesuńnięcia handlu, a są to zjawiska towarzyszące integracji rynkowej. Analiza statystyczna obejmuje w zasadzie tylko wymianę handlową Polski z krajami UE-10. Ocenę wyników handlu zagranicznego Polski E. Molendowskiego uzupełnia opracowanie pokazujące zmiany wskaźników udziału Polski w globalnych łańcuchach wartości Ł. Ambroziaka i M. Błaszczuk-Zawiły. Za cel opracowania przyjęli oni udzielenie odpowiedzi na pytanie, jak decyzje inwestycyjne korporacji międzynarodowych i uczestnictwo Polski w globalnych łańcuchach wartości, w następstwie fragmentacji produkcji, wpłynęły na rozwój i zmiany strukturalne w handlu? Autorzy przedstawili interesujące wnioski: 1) inwestorzy zagraniczni, wybierając Polskę jako miejsce lokalizacji zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ZIB), uwzględniali

zarówno wielkość rynku wewnętrznego, jak i możliwość tworzenia platform eksportowych do innych krajów UE oraz na rynki postradzieckie, 2) od 2015 r. głównymi eksporterami generującymi nadwyżki handlowe były podmioty z udziałem kapitału zagranicznego, 3) udział Polski w globalnych łańcuchach wartości kształtował się na średnim poziomie w skali UE, z silniejszymi powiązaniem w końcowych ogniwach łańcucha (w 2014 r. 59% polskiego eksportu towarów i usług było realizowane w ramach GVC), 4) najważniejszym odbiorcą wartości dodanej wytworzonej w Polsce są Niemcy (w 2014 r. ok. 27%). Autorzy, podkreślając liczne korzyści dla Polski wynikające z uczestnictwa w GVC (handlowe i ogólnogospodarcze), wskazali także zagrożenia: większą wrażliwość na zmiany koniunktury i protekcjonizm oraz możliwe skutki dużej zależności od gospodarki Niemiec. Warto zwrócić uwagę na tematyczny związek tego opracowania z tekstem A. Zielińskiej-Głębockiej, będącym głównie analizą teoretyczną, stanowiącą solidną naukową podbudowę analizy empirycznej Ł. Ambroziaka i M. Błaszczuk-Zawily.

Kolejne trzy prace zostały poświęcone integracji handlowej Polski z rynkiem UE. Pierwsza z nich (*Kilka uwag o procesie integracji handlowej polskiej gospodarki żywnościowej z gospodarką żywnościową Unii Europejskiej w okresie poprzedzającym polskie członkostwo*) dotyczy początkowego etapu liberalizacji handlu i procesów dostosowawczych w przemyśle rolno-spożywczym. Autor (J. Rowiński) bardzo szczegółowo opisuje podstawy prawne i fakty, które miały istotne znaczenie w usuwaniu barier handlowych i dostosowaniu produktów rolno-spożywczych do standardów Unii. Podsumowuje swoje rozważania, formułując następujący wniosek: „w okresie przygotowań do członkostwa rozwiązano wiele ważnych problemów funkcjonowania polskiej gospodarki żywnościowej”. Jednak zwrócił również uwagę, że nieefektywne struktury rolne nadal istnieją i będą obniżać konkurencyjność polskiego rolnictwa na rynku Unii (s. 383). Autorką drugiej pracy (*O stanie integracji europejskiej na podstawie barier dla unijnych usługodawców na polskim rynku*) jest A. Szypulewska-Porczyńska, która podjęła próbę oceny poziomu ograniczeń na polskim rynku wobec usługodawców z innych krajów UE. Zostały one wskazane Polsce przez Radę UE w ramach semestru europejskiego. Badania autorki nie dały podstaw do jednoznacznego potwierdzenia tych zarzutów, z wyjątkiem usług prawnych. Sygnalizują one potrzebę prowadzenia dalszych analiz. Trzecia praca (*EU State Aid Policy: Poland's Perspective on Evolution*) jest autorstwa A.A. Ambroziaka, który wnikliwie uzasadnia znaczenie pomocy państwowej w krajach UE na różnych etapach integracji rynkowej. Podkreśla konieczność jej kontroli w celu zapewnienia ochrony warunków równej konkurencji i kładzie nacisk na nowe wyzwania i priorytety, do których muszą zostać dostosowane reguły pomocy państwowej w UE, jak konieczność osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 r. i uwzględnienie konkurencji subsydiowanych przedsiębiorstw z krajów trzecich oferujących usługi przez internet. Zwraca też uwagę na niedostosowanie pomocy państwowej w Polsce do priorytetów w UE.

Tematem bardzo popularnym w literaturze i wzbudzającym emocje społeczne od czasu akcesji Polski do UE jest napływająca pomoc z funduszy europejskich. W niniejszej monografii to zagadnienie jest przedmiotem trzech opracowań. H. Nakonieczna-Kisiel (*O bilansie przepływów finansowych między Unią Europejską a Polską*) prezentuje dane liczbowe pokazujące finansowe korzyści Polski w latach 2004–2019 z tytułu dodatniego bilansu przepływów środków. Wpłaty Polski do wspólnego budżetu UE wynosiły 56,4 mld EUR, a ogólna kwota transferów do Polski osiągnęła wartość 172 mld EUR, w tym 110 mld w ramach polityki spójności i 56 mld ze środków na WPR. Analiza jest przejrzysta, a korzyści finansowe Polski zostały przedstawione na tle wybranych krajów Unii. E. Małuszyńska (*Mysleć globalnie działać regionalnie*) skupiła uwagę na skali wydatków budżetowych w UE na politykę regionalną, kryteriach alokacji środków finansowych

między regiony, realizowanych celach i zadaniach oraz ich efektach. Najciekawsza jest końcowa część tekstu, w której przedmiotem oceny są miary i efekty polityki spójności. Szkoda, że została potraktowana sygnałnie, niemniej w aspekcie koncepcyjnym praca przyciąga uwagę, choć jej tytuł jest zbyt filozoficzny. Obszerną analizę pomocy dla Polski z funduszy UE przedstawiła D. Czykier-Wierzba (*Pomoc z unijnych funduszy polityki spójności dla polskich regionów w latach 2004–2020*). Przeprowadziła ją na podstawie danych ilustrujących wydatki budżetowe na politykę spójności w Polsce, określone w Wieloletnich Ramach Finansowych. W związku z tym analiza obejmuje trzy okresy czasowe: 2004–2006, 2007–2013 i 2014–2020. Jest solidna w aspekcie prezentacji i interpretacji materiału statystycznego oraz formułowanych wniosków. Te trzy opracowania wzajemnie się uzupełniają i stanowią wartościowe, dobrze udokumentowane źródło wiedzy na temat korzyści dla Polski, będących następstwem uzyskanego dostępu do funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności po przystąpieniu do UE. Jeden tekst nie spełnia kryteriów pozwalających na zaliczenie go do wymienionych grup prac. Jego Autorem jest J. Świerkocki, a przedmiotem opracowania *Polityka specjalnych stref ekonomicznych w Polsce*. Autor uważa, że SSE raczej nie sprawdziły się jako forma interwencji łagodzącej lokalne problemy społeczno-gospodarcze w okresie transformacji systemowej oraz mającej przyciągać inwestycje modernizacyjne, a stały się bardziej miejscem i okazją do osiągania korzyści przez inwestorów zagranicznych, którzy realizowali swoje cele, niekoniecznie ukierunkowane na rozwiązywanie problemów obszaru SSE. Takie uogólnienie nie oddaje całej złożoności tego zjawiska, a zwłaszcza jego aspektów pozytywnych i dlatego praca J. Świerkockiego zasługuje na głębszą refleksję.

Podsumowując, ta obszerna monografia jest unikalnym źródłem wiedzy o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, jej problemach, ale przede wszystkim o szansach awansu gospodarczego dla krajów „doganiających” na przykładzie Polski. Jako autorzy znaleźli się w niej prawie wszyscy ekonomiści, którzy z pasją studiowali literaturę w bibliotekach krajów Europy i uczestniczyli w konferencjach organizowanych przez Komisję Europejską oraz różnego rodzaju projektach dydaktycznych i naukowych od lat 90. XX w. W uznaniu dorobku w dziedzinie integracji europejskiej wielu reprezentantom tej specjalizacji zostały przyznane *Jean Monnet Chairs*, w tym Profesor Elżbiecie Kaweckiej-Wyrzykowskiej, a program *Jean Monnet Action* był przez wiele lat wspierany przez Panią Jacqueline La-stenouse, której serdecznie dziękujemy.

Bogumiła Mucha-Leszko* i Czesław Skowronek**

* Prof. zw. dr hab. Bogumiła Mucha-Leszko – Akademia Nauk Stosowanych Wincentego Pola w Lublinie; ORCID: 0000-0002-1288-4662; e-mail: mucha@hektor.umcs.lublin.pl

** Prof. zw. dr hab. Czesław Skowronek – Collegium Mazovia Innowacyjna Szkoła Wyższa